

P. 11.132
SUCEAVA

SEPTEMVRIE-OCTOMVRIE 1929

An IV
1929

FĂT-FRUMOS

Nr. 5

Director : LECA MORARIU

† Dr. OCTAVIAN GHEORGHIAN

Cetiți la pagina 198 :

FRONT UNIC UCRAINEAN !

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ SOCIALĂ

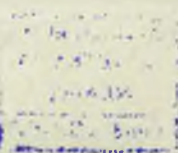
3.148 935.097

Q141 50
-2 608 610

20MUSE-1M

Q141 50
-2 608 610

1 2 3 4

FĂT=FRUMOS

An IV
1929

DIRECTOR: LECA MORARIU

Nr. 5

† Dr. Octavian Gheorghian

(24 Iunie 1874 — 5 Sept. 1929)

Despre doctorul Octavian Gheorghian, a cărui năpraznică moarte o plângea deunăzi întreaga Bucovina, e în drept să vorbească și revista noastră — nu numai datorită faptului că, dacă din Ianuarie 1928, acest „Făt-frumos” își continuă viața, meritul acestei vieți este și al marelui suflet de abnegație care a fost Dr. Octavian Gheorghian.

Dar medicul și profesorul Gheorghian rămâne să fie pomenit de alții. Noi îi cinstim memoria amintind numai de crainicul care, înfruntând chiar moartea, vestia în 1918 armatei române că Bucovina cere să fie din nou lipită la trupul mamei sale Moldova.

Era deci pela începutul lui Noemvrie 1918. Legionarii ucraineni, din grația guvernatorului austriac Etzdorf, stăpâni pe situație, amenințau să desființeze întreaga acțiune a sufletului românesc din Bucovina, care în marea adunare din 27 Oct. al aceluiaș an vorbise atât de românește și atât hotărât. „Bucovina integrală” (decă nu ciopârțită de presupunția ucraineană), „Alsacia — Lorena Românismului” (cum foarte nimerit îi zice „Glasul Bucovinei” din 29 Oct. 1918) era deci iar amenințată de paroxismul nesăbuitelor pretenții ucrainene. Numai din partea dorobanțului român putea veni atunci mântuirea. În cel mai tainic sfat al căpeteniilor române din Bucovina țîșni atunci întrebarea: Cine să aducă armata română? — Eu! — răspunse atunci atât de scurt dar și atât de hotărât un om scundicel, cu ochii mari, pururea scâlțați de duioșie, dar fulgerători de hotărîși acum, încât nimene dintre sfetnici n'a mai îngăimat nici o cirtă de cuvîntel. Numai Iancu Flondor — și orcum vrednicul Iancu Flondor — prinse în urmă a stărui: — Decât să-m plece Gheorghian, mai bine zece alții! —

Iar doctorul Octavian Gheorghian s'o fi gândit: — Decât unire condiționată (cum de pe atunci începuseră a răpși o seamă de guri rele), mai bine zece Gheorghieni cari sînt gata să deie toate pe una! —

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.”

935.097

12

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ

Un automobil porni atunci furtună pe șoseaua Cernăuți — Suceavă. La volan stăteau — pentru orice eventualitate — chiar doi șoferi. Ba și tânărul medic bucovinean Dr. Aurel Popescu, care — iarăși pentru orice eventualitate — îl însoția pe Dr. Octavian Gheorghian, știa servi volanul și mai știa încă pe deasupra și ucrainește. Era vorba de străpuns cu orice preț linia ucraineană dela Siret.

Pela Adâncata drumul se vedea închis de patrurile ucrainene. Armele se ridicară gata de foc înspre mașina care venia nebună, cu viteză de 90 km. Dar doctorul Popescu flutura în mână un steguleț ucrainean, ba aruncă și două-trei cuvinte în limba blegilor „jomniri“ cari o clipă rămaseră uluiți de așa surpriză „ucraineană“. O singură secundă numai și mașina se înecă în norii de pulbere cari îi acoperiră goana . . . Zădarnic mai trozniră în urmă focurile armelor ucrainene ca niște nemernice vreascuri uscate. În numai cinci sferturi de oră de când pornise dela Cernăuți, doctorul Gheorghian, arestat de iscoadele armatei române, era înfățișat generalului Zadik. Celelalte ni le-a relatat apoi Dr. Sion în „Viitorul“ din 13 Febr. 1921 ¹⁾.

La unele ca acestea ne gândiam când la picioarele catafalcului lui Octavian Gheorghian vedeam deunăzi scânteind ordinul „Coroana României“. Nu știm prin ce întâmplare târzia recunoștință (pentru un bucovinean cu dânsul și pentru un om care n'a prea făcut politică ²⁾), iarăși ca dânsul, — recunoștință destul de timpurie totuși!) care-i dădea gradul de „mare ofițer“, i-a venit chiar pe patul de moarte. Și cum din clipa în care s'a știut pierdut, acest om al marilor hotărâri dar și al unei uriașe mândrii, n'a mai primit pe nimene, pe nimene dintre prietenii săi, pe nimene dintre cele mai bune rude ale lui, ca să-i vadă suferința, atunci pentru cei ce niciodată nu i-au mai văzut frumoșii ochi mari, scăldați de duioșie, a fost o mângâiere gândul că și recunoștința oficială a României poate i-o fi mângâiat o clipă sfârșitul său de mucenic, care el însuși pe sine se surgunise în brațele morții.

Iar noi luăm aminte că'n cimitirul Czernowitzului străjuește de aci înainte nu numai eroul Lascar Luția ci și crainicul Unirii noastre : Dr. Octavian Gheorghian.

Leca Morariu

¹⁾ Vezi articolul reproduș mai jos.

²⁾ „Eu nu-s politician și-mi țin cuvântul!“ — sânt tot cuvinte ale doctorului Octavian Gheorghian (vezi „Glasul Bucovinei“ din 19 Noemvrie 1918).

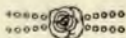
Marea Neagră

*De valuri aspre 'ntunecte
Așterne aurite punți Apollo
Spre înflorita, alba ta Cetate,
Spre Tomis, ce mijește 'n soare colo.*

*Furtuna 'n noaptea neagră te albește.
Ce fioroasă=și este strălucirea !
Vin strigăte și hăul tot vuieste !
Sunt Sciții . . . și învie amintirea*

*Iar uneori prin aer trece=un vaer . . .
Întunecate cântece de seară ;
Sunt melodii din vechiul vremii caier :
Ovidiu=și plânge soarta lui amară.*

Virgil Tempeanu

Eroii neștiuți din războiul de întregire

Era în jumătatea a doua a lunii Octomvrie 1918. Țara era încă guvernată de d. Marghiloman. Generalul Zadic primise ordin să se grupeze cu divizia a . . . pe granița de nord a vechiului Regat, despre Bucovina, în așteptarea altui ordin, probabil a celui de a se retrage pe granița Czernin=Marghiloman. Armatele rusești din Galiția și Bucovina intrase în completă disoluție, ca și cele din Moldova. Un comitet național român în frunte cu d. Flondor reclamase realipirea Bucovinei la patria mamă, fără condiții, în vechile ei granițe istorice.

Bande din resturile armate rusești jefuiau și prădau țara. Bande rutene se dădeau la acțiune politică. Năvăliseră în Bucovina până la Siret, înarmate cu materialul de războiu ce putuseră prinde dela armatele ruse disolvate. Pătrunseră în Cernăuți unde comitetul național român era ca și prizonierul lor, trimiseră la Iași pe d=1 Aurel Onciul ca să trateze renunțarea României. Se ajunsese la 24 Octomvrie.

Prin ploaia de gloanțe pornite din liniile rutene, un automobil, afară de șofer, ducea în rândurile generalului român un om ca de 45 ani scurt, grosior, cu ochi rotunzi, totdeauna umezi și sclipitori ca de căprioară.

Omul cu ochii umezi și sclipitori ca de căprioară a fost arestat de armata română. Dus în fața generalului Zadic și supus la interogatoriul ocazional, înainte de orice răspuns, își sfășie gulerul hainei. Generalul crezând că are în prezența-i pe un nebun ori pe un mistificator, se pregătea să deie ordine în consecință, când „nebulul” desfăcea din zdrențele gulerului sfășiat scrisoarea comitetului național român din Cernăuți care cheamă cu desperare armata română.

Zilele guvernului care ținea pe generalul Zadic pe granița bucovineană erau numărate. D-l Aurel Onciul fusese bătut în gara Iași și arestat ¹⁾. Generalului Zadic i se agrementă de marele comandament ordinul să răspundă chemării dela Cernăuți.

În ziua de 25 a plecat cu divizia spre inima Bucovinei, condus de omul cu ochii totdeauna umezi. Bandele rutene se topiau ca ceara de fața focului la prezența armatei române.

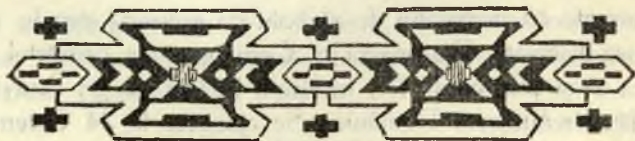
În ziua de 28 se lipia pe zidurile Iașului chemarea semnată de M. S. Regele și primul Ministru Coandă la mobilizarea de eliberare. Guvernul d-lui Marghiloman își dăduse rușinosul sfârșit.

În aceeași zi seara, generalul Zadic cu divizia română era la porțile Cernăuților unde a rămas peste noapte pentru ca să deie timp bandelor rutene să fugă, ceea ce s'a și întâmplat. A doua zi 29 ²⁾ Oct. se arboră în Cernăuți drapelul român.

Numai omul cu ochii umezi a fost lăsat să meargă să doarmă în noaptea de 28 în Cernăuți, unde lăsase, la plecare o soție tânără și trei copii mărunți. Omul cu ochii rotunzi și umezi care și-a lăsat soția și copiii, și-a înfruntat focul rutean spre a aduce armata română, pe când ministrul actual de interne făcea politică cu Bujor în cafenelele din Odessa, nu e din poveste. El trăește în carne și oase. Se numește Doctorul Octav. Ciheorghian.

(Ziarul „Viitorul” Nr.-ul de Duminică 13 Februarie 1921)

Dr. Sion

¹⁾ Cf. S. Pușcariu, *Acum zece ani în Bucovina* în „Societatea de mâine” V 1928, 397.

²⁾ ???

O mărturie despre Dr. O. Gheorghian

În articolul d-lui S. Pușcariu *Acum zece ani în Bucovina* (publ. în „Societatea de mâine“ An. V 1928, Nr. 22 — 24) citim: „Am avut mai ales noroc cu bunul Român care e Doctorul Octavian Gheorghian și care se hotărî să plece cu automobilul înaintea trupelor, cu misiunea să zorească înfrarea lor. Vorba lui a fost hotărîtoare“.

ooooo
ooooo

Amintiri și pățanii din timpul studiilor teologice

Pagini inedite *) rămase dela Preotul Constantin Morariu † 1927

În ziua numită am ajuns la Cernăuți cu trenul de amiază. Sosind în locuința unchiului Costachi și aflându-l vorbind cu cumnatul său Iavorovschi, parohul din Cuciurul Mic, nici n'am apucat a-mi depune geamantanul, căci unchiul mi-a zis: „Îa-ți hainele cele mai bune și toate cele de trebuință, căci eu sunt invitat la o petrecere, la care ești invitat și tu, și chiar acum trebuie să ne pornim“. În curând am ieșit tustrei afară și am plecat cu o trăsură. Unde, eu nu știam și nici nu puteam întreba, deoarece unchiul mereu vorbea cu cumnatul său. Trecând printr'un sat, unchiul mi-a spus că acela-i Ceahorul, apoi iar s'a dat în vorbă cu Iavorovschi până ce am ajuns la soacra unchiului, preteasa văduvă Cosovici din Mologhia. Acolo se afla soția lui Iavorovschi cu două fiice ale sale, și abia acolo am înțeles că unchiul Samuil, fostul Mitropolit Silvestru¹⁾ dă cu prilejul onomasticei sale o petrecere în moșia sa Hrabova, un loc de vreo sută de fălci de pădure, arătură și fânațe, situat la granița Moldovei și cumpărat foarte ieftin dela un boier din Moldova.

La petrecerea aceea ne-am pornit a doua zi unchiul, familia Iavorovschi și eu, și pe la orele 10 dimineață am ajuns într'o poiană, unde ne-au întâmpinat foarte mulți oaspeți cu muzică și cu împușcături, petrecându-ne până la o casă nouă de pe muchea unui deal, la care era adunată mulțime de lume. După ce mai mulți preoți au sfințit casa aceea și ne-am așezat să prânzim, unchiul Samuil, nu de mult avansat la rangul de arhimandrit arhidiecezan, a spus că deoa-

*) Vezi „Făt-frumos“ 1928, pag. 41. — Iar capitolul acesta e continuarea paginilor din „Făt-frumos“ 1928, 110—112. Îl publicăm suprimând pasagiile de caracter intim.

1) Silvestru Morariu.

rece el a intrat în cinul călugăresc, deaceea trebuie să-și împărțească moșia Hrabova între copiii săi, juristul Vasile și Iuliana, soția parohului Artemie Berariu din Ceahor. „Și acum domnilor, doamnelor și domnișoarelor“ — așa și-a încheiat vorbirea — „vă invit să mergem cu toții prin pădure și să statorim hotarul!“

Ce frumos era de văzut atâta lume veselă din elita română bucovineană legănându-se în sunetul muzicei și în razele calde ale soarelui, într'un lung șir împestrițat, de pe culmea de lângă casă pe coasta dealului la vale. Toată petrecerea a fost aranjată astfel, încât a trebuit să-l mulțumească pe fiecare. Unde era o poieniță, societatea se opria, fineretul începea danțul, iar bătrânii se așezau pe laițele de pe lângă mesele lungi, improvizate și unele și altele, făcându-și voie bună cu vinul și cu berea puse la îndemână printre tufisuri. Așa am colindat din poiană în poiană până aproape de apusul soarelui, când s'a dat signalul de reîntoarcere spre casă. Abia acolo ne aștepta adevăratul loc al petrecerii. În fața casei era adecă o vâlcea rotundă, la mijloc nisipită pentru joc și pe de lături împrejmuită de coaste înalte, plantate cu copaci fineri. În vâlcea coboriai pe trepte săpate și nisipite. La intrarea în ea erau puse la dispoziția oaspeților diferite dulceturi, iar pe marginile ei se aflau mese și lăiți pregătite cu toate cele de trebuință pentru cină. În dosul lăițelor de lângă coastele vâlcelei, erau podmoluri acoperite cu covoare. După ce s'au adunat toți oaspeții în vâlcea, s'a servit cina. Eu am cinat la masa, la care era și unchiul Silvestru. Când am început a sorbi supa, stropi de ploaie ne picurau în talgere. Atunci unchiul Silvestru sfârși o scurtă vorbire către oaspeți: „nu vă măhniți, domnilor, că peste câteva minute vom vedea luna plină!“ Așa s'a și întâmplat

După cină locul petrecerii s'a schimbat deodată ca într'un rai. Pe cerul senin s'a ivit luna plină, prin crengile copacilor, de pe coastele vâlcelei s'au aprins mulțime de lampioane de felurite culori, pe dealuri s'au aprins focuri mari și de pe o culme un muzicant a început a cânta o doină din trâmbiță, fiind acompaniat pianissimo de ortacii săi din vale. Ți se părea că nu mai ești în lumea reală. Și a mai cântat din vioară artistul Micher din București și cu voacea o fiică a consilierului consistorial Țurcan, dar cu deosebire frumos a cântat un tânăr ¹⁾ *Steaua nopții da lumină, era luna lui Brumar!*

¹⁾ Tânărul acesta fu Gheorghe Popescu (mai târziu Albescu), angajat apoi (1869) în corul trupei Mihai Pascali la Cernăuți — și-i deci informatorul nostru d. Eminescu la Cernăuți (vezi „Făt-frumos“ 1929, 113—116),

Apoi s'a început danțul . . .

Până a intra în seminarul arhiepiscopesc, am locuit la unchiul Costachi. El avea numai un servitor. Într'o seară, fiind foarte flămând, tot aștept să vie unchiul, dar înzădar. Ii spun deci servitorului să aducă cina dela otel și, pe când mă așez să mănânc, iată că vine și unchiul și mi zice : „Am socotit că-i fi flămând și bine=ai făcut că ai trinis după mâncare ; eu n'oiu mânca că destul m'au mâncat porcii, tu însă după cină să vii la Ierusalim (o ospătărie în strada Poștei)“. N'a trecut nici jumătate de oră și când am intrat în acea ospătărie, văd că unchiul șede la masă cu un șvăbălău, având înainte câte un păhărel cu vin. Și a mai comandat unchiul câte un păhărel pentru tustrei, apoi numai noi amândoi ne=am dus la cafeneaua Europa din strada domnească. Acolo erau mai mulți cunoscuți și am băut câte trei păhare cu ceaiu. Pornindu-ne spre casă, unchiul mi=a spus pe Piața Unirii să=i ofer brațul, deoarece se poticnia. Am văzut atunci că el e foarte slab, deși după înfățișarea=i athletică era numit „leul Cernăuțului“. Până acasă mi=a istorisit cum l=au mâncat porcii, cum adecă în ziua aceea cetindu=și el recenziunea asupra Dogmaticii lui Calinciuc înaintea colegiului profesoral, Calinciuc și cu ginerele său Vasile Mitrofanovici așa l=au hărțuit, încât din toată discuția nu s'a ales nimic.

Eram acum internist seminarial, când într'o zi pe la amiazi m'am dus să=l vizitez pe unchiul Costachi. El, venind chiar atunci dela cursuri, s'a bucurat de vizita mea și, primblându=se prin odaie a repetat de câteva ori : „Mare mulțămire am eu astăzi“ și a mai adaos : „Când am ieșit dela ședință, profesorul Isidor Onciul m'a bătut cu mâna pe umăr și mi=a zis : —Tu meriți cununa ce Wilhelm a câștigat=o în războiul germano=francez!“ Va să zică dogmatica lui Calinciuc a fost înmormântată pe totdeauna. Cu prilejul acela unchiul mi=a dat povața : „Ține minte, măi, să aperi și tu în viața ta orice cauză ce vei afla=o dreaptă din toate punctele de vedere!“ Vreo patru luni mai târziu, la 24 Martie v. 1875, unchiul Costachi a răposat în vârstă de 39 ani și 8 luni fără două zile. Eu am pierdut în el pe cel mai mare binefăcător al meu și i=am moștenit biblioteca. Drept recunoștință i=am publicat biografia în „Amicul familiei“ din Gherla, în broșuri separate, în „Romänische Revue“, în reproducerea din această revistă „Culturhistorische und ethnografische Skizzen über die Rumänen

der Bucovina", i-am însemnat numele în pomelnicul familiei și mă rog totdeauna pentru odihna lui vecinică.

În anul întâi al studiilor teologice îmi era rușine de mine însumi că îmi cădea greu să învăț în limba română, deaceia mi-am propus să nu mai citesc în limba nemțească, ci numai cărți și foi românești. Tot din acel an îmi amintesc de o serenadă a lui Ciprian Porumbescu, auzită prin somn, de care multe zile am fost ca fermecat. Toate amintirile despre Ciprian le-am publicat în „*Römische Revue*“ 1891, pag. 646, în schițele culturale amintite, pag. 309, în „*Deșteptarea*“ 1894 No. 12, în „*Părți din istoria Românilor bucovineni*“ 1893, pag. 254, în broșurica „*Ciprian Porumbescu după 25 de ani dela moartea lui*“, Suceava 1908, și în „*Junimea literară*“ din 1926 sub titlul „*Între viață și moarte*“. În 1875, inaugurându-se Universitatea din Cernăuți și Institutul teologic prefăcându-se în facultate teologică, studenții români din toate facultățile au înființat societatea academică „*Arboroasa*“. Ciprian, ca dirigent al corului societății, era sufletul ședințelor sociale. Aici spun ceva nou despre dânsul. În 1876, fiind noi teologii mai mulți decât toți colegii dela celelalte facultăți, l-am ales președinte al „*Arboroasei*“ pe Ciprian. Colegii civilisti însă au uneltit atât, prin vărul meu Vasile Morariu, la unchiul Silvestru în contra nou alesului comitet, încât unchiul mi-a spus mie, ca secretar, că ne trimite interdictul consistoriului de a mai participa la „*Arboroasa*“, dacă noi, comitetul cel nou, nu vom demisiona, ca să se aleagă alt comitet cu un președinte civilist în frunte. Comunicându-i eu aceasta lui Ciprian, el m'a obligat să anunț demisia noului comitet pe tabla neagră dela Universitate și să fixez termenul pentru altă alegere, la care au reușit civilistii. Pe mine m'au ales din nou secretar, cum am fost din început, și pe Ciprian l-au ales vice-președinte. El însă, ambițios cum era, s'a retras cu totul din societate împreună cu toți colegii săi din anul al patrulea, între cari erau cei mai buni coriști. Și astfel „*Arboroasa*“ o încheiase cu frumoasele ei ședinți sociale de mai înainte. Mare durere aveam eu din pricina acelei neuniri, și îl rugam și îl conjuram pe Ciprian să-și calce pe inimă și să nu părăsească societatea, dar înzădar.

După vreo patru luni, demisionând președintele civilist cu rușine din funcțiunea sa, Ciprian i-a luat locul și a început a face minuni în direcția înaintării societății. Ședințele noastre sociale nu mai erau acum simple conveniri studențești, ci manifestații ce grupau în jurul lor publicul cel mai distins, cum dovedește corespondența din „*Fa-*

milia" 1877, pag. 201, căreia nu eu, ci Vulcan i-a dat titlul *Un con-*
cert românesc din Bucovina. Mergeau trebile, de părea că nu-i a
bine și binele ne-a și părăsit în scurtă vreme. Căci în toamna anului
1877, pe când eu odată eram în sala de citire a „Arboroasei“ în-
fața pultului ¹⁾ meu de secretar, iată că vine la mine concepistul gu-
vernial Steiner, se legitimează că e împuternicit să cerceteze actele
societății și mă roagă să i le pun la dispoziție. Din acte el a luat
scrisoarea Ministeriului cultelor și instrucției din București, cu care
căpătasem 250 de franci în scopul înăvuirii bibliotecii. După câteva
zile același Steiner împreună cu consilierul consistorial Ilasievici au
început ancheta prealabilă în contra comitetului „Arboroasei“ și Joi, 15
Noembrie n. 1877, slujbașul evreu Straucher ²⁾ dela tribunalul penal din
Cernăuți a venit pe la orele 7^{1/2} seara la seminar cu panduri înar-
mați, și ne-a dus în trăsură închise la temniță pe patru inși, pe
mine împreună cu colegii mei Orest Popescul și Eugen Siretean din
anul al patrulea și pe Zaharie Voronca din anul al treilea, trăgân-
du-se și un cordon militar, împrejurul reședinței mitropolitane pentru
eventualitatea că am fi încercat să scăpăm cu fuga. Ciprian fu adus
la temniță de un jandarm din casa sa părintească din Stupca. Pe toți
ne-au închis în celule separate împreună cu cei mai mari făcători de
rele. Eu eram închis la un loc cu un armean care făcuse moarte de
om, cu un iudov și un băiat din Ceahor, internați pentru furături.
Băiatul avea cămașa și izmenele așa de pline de păduchi, încât unde
punea mâinile, ucidea neconținut. Celula părea a fi ca zugrăvită de
sângele ploșnițelor ucise și, când iarna au făcut întâiași dată foc în sobă
ploșnițele mișunau pe ea mai dihai decât furnicile într'un mușinoiu.
Spiritualul nostru Mihail Dracinschi ³⁾ a intervenit în privința aceasta
la președintele tribunalului, și urmarea a fost că pe mine m'a mutat
în spitalul temniței, unde a doua zi dimineața mi-am curățit perina de
niște păduchi albi și mari, ca și cum ai curăți frunzele de varză de
multime de omizi. Din spital m'au dus înapoi în celula de mai în-
te care acuma era văruiată și cu podelele spălate și acolo am pe-
trecut până la sfârșit cu forestierul Marek și cu jandarmul Iakubowski.
Lui Ciprian i se încuviințase vioara și mie flautul, și amândoi corespon-
dam cu signale ca cele din trâmbițele militare.

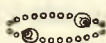
¹⁾ = pupitru.

²⁾ Actualul Dr. Beno Straucher.

³⁾ Vezi „Junimea literară“ 1927, 126—127.

În temniță am înjghebat o horă, care nu înțeleg cum de a primit-o fiul meu Victor pe note dela instructorul său de vioară Heinrich Schäfer din Cernăuți în 1896.

† Preotul Constantin Morariu

Supremul Argument

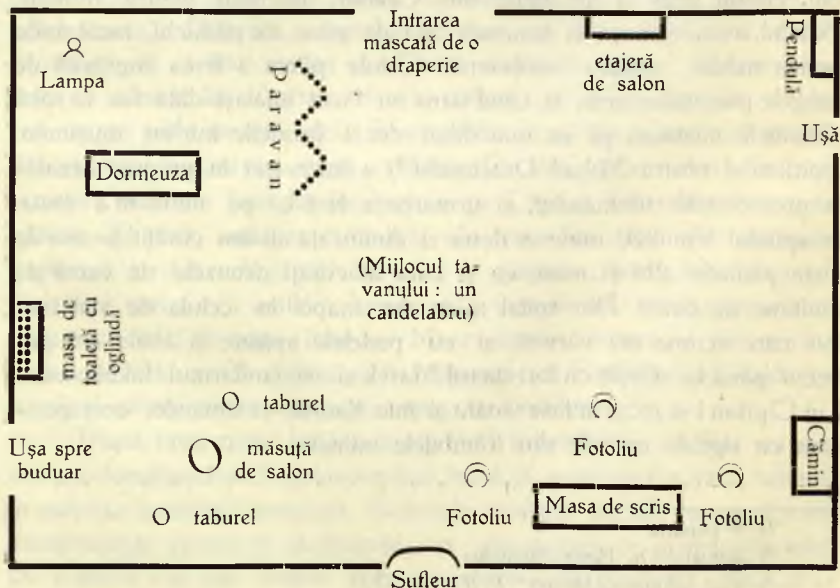
Satiră într'un act

de GEORGE VOEVIDCA

PERSOANELE:

Baronul Amaru, diplomat	40 ani
Soția sa, Elena	30 ani
D-na Stocker, soție de bancher	45 ani
Jean, valet	28 ani
Dr. H. Morton	* * *

(Interiorul unui salon. Pe planul întâiu, dreapta — o masă de scris cu trei fotolii, un cămin; la stânga — o mescioară de salon cu două taburele, ușa spre buduar. Planul II stânga — o masă de toaletă cu o oglindă, în mijlocul tavanului un candelabru. Pe planul III, stânga, o dormeuză, o lampă și un paravan; dreapta — o etajeră de salon, în colț o pendulă, — o ușă. În fund — intrarea, astupată cu două perdele de catifea).

SUPREMUL ARGUMENT

SCENA I

(Baroneasa — Lacheul)

Baroneasa (în fața oglinzii, încheindu-și haina) Jean, îmi stă bine rochia asta nouă?

Lacheul (curtenitor) Admirabil, Doamnă Baroneasă... Sunteți mai frumoasă ca oricând... Sunteți o poezie ce respiră... un crâmpeiu de basm... soare primăvăratec... (cu tristețe) Și când mă gândesc că această comoară de frumusețe e acaparată de prozaicul om cu părul sur, cu fruntea'n pântec, — de omul care v-a încătușat firește... care vă stăpânește frumusețea înfloritoare...

Baroneasa (cu dispreț) Stăpânește?...

Lacheul (înseninat) Ce bună ești, o, dulcea mea stăpână... (aprins) Lumina mea... (încearcă s-o cuprindă 'n brațe).

Baroneasa (retrăgându-se) Nu, nu acum... Am presimțiri... Lasă-mă! (se aud pași) Sst. Ssst!

SCENA II

(Baronul — Baroneasa — Lacheul)

Baronul (intră, aruncă o privire în jur, se încruntă, răstit către Jean) Ce faci aici?... Vezi-ți de treabă!... Pleacă!

Lacheul (ipocrit-umil) ... Ștergeam praful de pe mobile, conașule (iese)...

Baronul (indispus, după o pauză, soției) Nu te înțeleg Eleno!... Te-am rugat de atâtea ori să fii la distanță pe bădăranul acesta de lacheu... să-ți păstrezi demnitatea... Să nu te dai în spectacol... (bănuit) Ce caută el veșnic în preajma ta? (după o gândire, intenționat) Și așa circulă șvonuri, cari numai să mă încânte nu ar putea!...

Baroneasa (enervată) Șvonuri?... Ce șvonuri, Domnule?... Ha, ha! Da știi că ești nostim!... În definitiv, mă plictisești cu asemenea inconștiențe... Că, dacă am nevoie de o gheată lustruită sau de un pahar de apă, nu voi telefona doar' după D=ta!... Și ba=rem dacă aș ști pe unde îți pierzi vremea!...

Baronul (cu încredere prefăcută, moale) Șvonuri, zic, șvonuri fără te=meiu, se înțelege... ce ocupație ar avea altfel gurile rele... răutatea vecinilor?... Dar, în fine... (Își leapădă paltonul, scoate din buzunar un ziar. Se așează la masă. Pauză. Sună).

(Intră lacheul)

Lacheul M'ați chemat, Domnule Baron ?

Baronul Fă-mi bagajele !... (lacheul iese).

Baroneasa (oarecum mirată) Iarăși pleci ?... Unde ?... De-abia te-ai întors dela drum !

Baronul (cu mină indiferentă) Adineaori am primit știrea... Sunt chemat la Lyon ; o conferință diplomatică... (Deschide ziarul. Citește. Ea răsfoiește o carte. El, la un moment dat, vădit indignat) Extraordinar !... Iar un scandal conjugal !... Prinderea în delict flagrant a unei doamne din înalta societate ! (soției) Ei, îți place ?... Hm ! nimic mai rău pentru un Perseu, decât dacă, însurat cu Andromeda, vede că, propriu zis, a salvat... balaurul !...

Baroneasa (contrariată) Ei, asta-i ! Exagerări !... Mofhuri !... Am mai văzut noi de astea ! (sentențios) Picioarele scurte ale minciunei pot deveni foarte lungi, când se urcă pe picioroangele frazei !... Cine mai e atât de naiv să creadă ce scriu gazetele ?... Ce vrei ? — iresponsabilitatea presei ! (glumind) Vezi : *Lasalle* !

Baronul (aparte) Adevărul pur — zice proverbul latin — se găsește în vin ; dar unde se găsește vinul pur ? (ironic) Evident... Minciuni !... În schimb adevărul e totdeauna de partea voastră, a femeilor ! Deși dictonul zice că : femeile mint uneori rău, dar înșeală totdeauna bine ! (mișcare din partea baronesei) Mă rog. .. fără supărare... o simplă zicală ! (cinic) De altfel s'a și stabilit chiar că în virtutea femeii trebuie să crezi orbește — câtă vreme — ... ești prezent !

Baroneasa (nemulțumită) Și chiar dacă ar fi un sămbure de adevăr în ironia aceasta, ar trebui totuși să se țină seamă că — pe când bărbatul iubește cu capul — femeia cugetă cu inima — : o slăbiciune de iertat... (zâmbind cu superioritate) ... căci, în definitiv, slăbiciunea e — forța noastră, a oamenilor moderni !...

Baronul Răspunsul e spiritual. (batjocoritor) Să închidem ochii... legați la gard, să ierțăm mereu... căci nu trebuie să uităm că păcatul — când produce saturație — dă naștere... virtuții !... Or, noi, bărbații, ce dorim decât femei... virtuozitate ?...

Baroneasa (aprinșă) Admis !... Dar cine oare pricinuește asemenea căderi în păcat ?... Nu tot voi, bărbații ?... Or cel ce-și adapă femeia cu oțet, nu va sugere miere de pe buzele ei... — Dimpotrivă însă, unei femei, căreia soțul știe să-i păstreze floarea dragostei, nu-i poate veni fantezia de a risca aventuri sentimentale !

Baronul (ironic) A păstra dragostea femeii ?... Iată o problemă a cărei fericită deslegare nu poate fi decât... o întâmplare oarbă !...

Baroneasa (agitată) Și de ce, mă rog ? . . .

Baronul (calm) Hm, de ce ? . . . Știu și eu, de ce ? . . . Aceasta-i realitatea . . . Probabil, fiindcă măritișul ridică prețul femeii. (zâmbind) Și lucrurile de preț sunt prea ispititoare, spre a nu găsi amatori, cari să se întreacă în oferte și supraoferte . . .

Baroneasa (după o pauză; apăsât, cu intenție) Un fapt însă e încon-
testabil : o femeie onestă, chiar dacă ar îndura mizerii din partea bărbatului pe care-l iubește, tot onestă va rămânea . . .

Baronul (întrerupând) Câtă vreme nu are prilej . . . De altfel (curtător) în privința aceasta nu mă îndoiesc, mai cu seamă când porumbița mea *nu* are nici un cuvânt să se plângă în nici o privință !

Baroneasa (cu un surâs viclean; reproșând drăgăstos) Taci, răutăcioșule ! . . . Mai e nevoie s'o spui ? . . . Ce glume sunt astea, micule drag. (Îl cuprinde linguițoare . . . Un sărut lung pecetluiește caracterul atât de convingător al ultimelor vorbe . . . La un moment dat, ochii ei cad pe un anunț al ziarului întins pe masă; are o tresărire de bucurie, vine spre masă, ia ziarul în mână) Ce surpriză ! (citește) „De curând a sosit în localitate celebrul profesor Dr. H. Morton, faimosul descoperitor al finereții eterne. Consultății zilnic între 2—6 p. m. Vine și la domiciliu“.

Baronul (indiferent) Acesta-i cel, căruia i-ai scris la Paris, să-ți trimită preparatele ?

Baroneasa. Da . . . Răspunsul îl aștept din zi în zi. Se zice că omul acesta face minuni ! . . . (cu căldură) Ziarele se întrec în a-i aduce elogii . . .

Baronul (zâmbind) Se poate . . . Dar par'că adineaori vorbeai altfel despre gazete !

Baroneasa (natural) A, aia-i altceva ! . . . (intră lacheul)

Lacheul Domnule Baron, bagajele sunt gata !

Baronul Un automobil ! (uitându-se pe ceas) Dar grăbește ! (Lacheul iese. Baronul își pune paltonul, ajutat cu amabilitate de soție) Așa . . . acu la drum . . . Poimâne seară sper să mă întorc cu expresul. (Își sărută femeia) Copila mea va fi cuminte, nu-i așa ? (Se aude semnalul automobilului; încă o sărutare) La revedere, la revedere. (iese)

Baroneasa (ieșind după dânsul, strigă) Drum bun și la revedere ! . . . Negreșit pe poimâne ! . . . Vezi de nu întârzia ! . . . (Reintră, se lasă gânditoare, pe dormeuză. Pauză).

SCENA III

(Baroncasa — Lacheul)

Lacheul (intrând încetinel) Nu vă supăr, Doamnă ? . . .

Baroneasa Nu. Poți să intri. (rămâne gânditoare pe canapca).

Lacheul (se apropie încet, cu sfială prefăcută. Face un gest în direcția în care a plecat baronul) Iară V'a certat dumnealui, iară V'a mâhnit, V'a amărit! Nu-mi poate intra în cap cum cineva poate fi așa lipsit de suflet! Așa de barbar: Și să te miri că sufletele delicate, sensibile, evadează din închisoarea brutalității unor asemenea bărbați!... (pauză) Nu mai fiți tristă, Doamnă! (se apropie mai mult) Pot sta la picioarele d-tale, ca și altă dată, în ore sfinte, când...

Baroneasa (distrată) Dacă-mi făgăduiești să fii cuminte...

Lacheul (se așează la picioarele ei, îi mângâie ciorapii; pauză) Ce frumoasă ești!

Baroneasa (moale, întrerupându-l) Jean, adă-mi „bainnoir”-ul din buduar... (Lacheul iese, revine apoi, aducând haina; baroneasa se ridică de pe dormeuză) Jean, deschee-mi, te rog, bluza la spate! (Lacheul se execută. O sărută pasionat pe ceafă... Intre timp ușa dela antecameră s'a deschis neobservat: a apărut capul lui *Morton*, care contemplă zâmbind, idila. Baroneasa se retrage din brațele lacheului, care încearcă s'o cuprindă) De ce nu ești cuminte, Jean?... Mi-ai făgăduit-o!... Astâmpără-te!... Ai răbdare!... (Scoțându-și bluza, îi cade o scrisoare din sân. Lacheul o ridică neobservat).

Lacheul (cu scrisoarea în mână, se apropie de lampă, citește aparte): „Scumpo Elenă. Te aștept mâine la cinci, tot în atelierul meu. Vino negreșit! Am luat, ca de obicei, toate măsurile de precauție. Te adoră, Gogu...” (apoi cu glas ironic, tărăgănat) Bu-u-n! (se întoarce spre baroneasă, îi întinde scrisoarea cu reverențiozitate batjocoritoare) Doamnă, V'a căzut o scrisoare din bluză!

Baroneasa (tresare, apoi iritată îi smulge răvașul din mână) Ce te privește asta?... Nu-ți băga nasul în treburi străine. Vezi-ți mai bine de treabă!...

Lacheul (explozie de gelozie) Dacă socoți, Doamnă, că demnitatea mea va înghițe și hapul acesta, te înșeli... (batjocoritor) care va să zică: „mâine la cinci te adoră Gogu”... a, asta-i mângălitorul de pânze, pletosul, care nu ne mai slăbește cu vizitele??...

Baroneasa (furioasă) Ieși afară, obraznicule, ieși! (Se aude o bătăie în ușă).

Baroneasa (cu un țipăt, se ascunde după paravan; lacheului) fugi, Jean! (Lacheul trece repede spre ușă, deschide. Intră profesorul Dr. Morton).

Lacheul (respectuos, lui Morton) Pofțiți, mă rog... pofțiți... de luați loc... un moment (îi oferă un scaun, întorcându-l cu spatele spre paravan; îi ia trusa din mână) Doamna Baroneasă vine numai decât... nu-mai decât... (Pauză. Baroneasa apare de după paravan. Concediază cu un gest pe lacheu).

SCENA IV

(Baroneasa — Morton)

Morton (sculându-se, salută respectuos) Iertați, Doamnă Baroneasă, că îndrăznesc... Sunt profesorul Dr. Henry Morton... Am primit scrisoarea D-Voastră... și, întrucât mă găsesc întâmplător, în localitate, mi-am luat libertatea să vii spre a vă înmâna în persoană preparatele cerute...

Baroneasa Sunteți foarte amabil, Domnule Doctor... Vă rog stați jos... (schimbând tonul) Se povestesc adevărate minuni despre descoperirea D-Voastră senzațională.

Morton Sunteți prea bună, Doamnă Baroneasă. Nu mai puțin adevărat e însă că rezultatele ce le-am obținut cu cosmeticele mele, sunt foarte îmbucurătoare... și sunt fericit că lungii mei ani de cercetări și muncă neobosită au fost încununați de un succes atât de superb... (cu emfază) Scrisorile de mulțumire ce le primesc zilnic din lumea femeilor frumoase, sunt o dovadă elocventă că realizarea mea nu e numai un mare progres științific, ci și o faptă bună pentru omenire. (Declamatoric) Căci numai frumusețea — această forță atotbiruitoare — e secretul armoniei și fericirii conjugale... și, așadar, cea mai trainică temelie a societății... Ne putem mândri de înfăptuirea unui ideal, visat secole de-a rândul de atâți și atâți savanți cugetători!

Baroneasa Sunt încântată de a avea prilejul să cunosc în persoană pe celebrul descoperitor, căruia noi, femeile, îi datorim perspective atât de ispititoare.

Morton (curtenitor) Nu mai puțin încântat, Doamnă, de a face cunoștința unei femei atât de distinsă și frumoasă...

Baroneasa Sunteți prea gentil, Domnule Doctor... (după o pauză) Dar, dacă-mi îngăduiți o mică curiozitate... care e procedeul prescris și uzat de D-Voastră?

Morton (emfatic) Procedeul meu este *absolut infailibil*... Expunerea — fără exemplificare — ar fi dificilă și obositoare... Aici (arată trusa) dorm minuni de frumusețe ideală, de cari chiar secolul lui Phidias ar fi gelos... Dacă ordonați, vă voi demonstra personal înțrebuintarea miraculoaselor alifii... O singură ședință e absolut suficientă spre a Vă iniția desăvârșit în secretul meu... spre a Vă transporta în lumea mea ideală!...

Baroneasa (după o gândire) Iertați, dacă vă fac o întrebare cam delicată...

Morton Pofști, cu plăcere, la dispoziția D=Voastră, Doamnă Baroneasă...

Baroneasa (ezitând) ... Sunteți atât de bun... să-mi comunicați... și... onorariul D=Voastră, D=le Doctor?...

Morton (șovăitor) Răspunsul e extrem de dificil... Vă rog dinainte să nu mă înțelegeți greșit... să nu vedeți nimic ofensător în cuvintele mele...

Baroneasa (nedumerită) Nimic ofensător?

Morton... Onorariul meu nu e un preț obișnuit... Aur am din belșug... Vă rog însă încă odată, Doamnă Baroneasă, să nu...

Baroneasa (impacientă) Ei, spune odată...

Morton (ezitând) Pretenția mea îi cam curioasă... dar... dar... toate femeile frumoase au găsit-o plauzibilă... Și sper că și D=Voastră... Dar vă rog încă odată...

Baroneasa (întrerupându-l nervoasă) Fără fraze; Domnule!... Răspunde-mi la ce te întreb!...

Morton (cu glas scăzut) ... Să mă bucur — o oră — de harul frumuseților cari, grație științei mele, rămân veșnic colț de raiu...

Baroneasa (rămâne înlemnită, apoi cu indignare) Cum?... Ce?... Ești nebun? Ah, ce obrăznicie!... Ești afară, mizerabile!...

Morton (calm) Fără supărare, Doamnă... V'am răspuns numai la întrebare. De altfel regret din tot sufletul că nu sunt în măsură să-mi fixez altfel onorariile! (se închină politicos; iese).

(*Baroneasa*, enervată, se lasă pe scaun, se ridică apoi, trece la fereastră, neliniștită se întoarce la biurou. Se gândește o clipă. Pauză. Sună. Intră lacheul).

Lacheul (sec) La ordinele D=Voastră!

Baroneasa (cu glas tremurător) Ieși, te rog, până în stradă, ajunge-l pe Domnul care a plecat adineaori de aici și zi-i să aibă bună-tatea să mai poftască pentru un minut...

Lacheul (nemulțumit) Bine, Doamnă! (Iese. *Baroneasa* se plimbă nervoasă. Pauză. În urmă intră *Morton*).

SCENA V

(*Baroneasa* — *Morton*)

Morton (cu un surâs perfid) Ați binevoit a mă rechema, Doamnă Baroneasă?

• *Baroneasa* (neliniștită) Da... Nădăduind că te-ai răzgândit, te-am rechemat și cred că nu vei mai perzista să-mi ceri lucruri nemaipo-menite în schimbul serviciilor ce te oferi să mi le faci!

Morton (cu mirare prefăcută) Nemaipomenite ? ... De ce, Doamnă ?

Baroneasa (din ce în ce mai nervoasă) Cum „de ce“ ? ... Cere=mi orice — mă voiu achita cu plăcere... dar nu=mi cere o asemenea (căutând expresia) nesocotință !...

Morton (surâzând) Nesocotință ? ... (sentențios) Și chiar dacă ar fi așa ... Vă fac un bun serviciu, căci nesocotința e ... antidotul ... — bătrâneții !...

Baroneasa (explozie de ură și revoltă) Ah, ce impertinență !... Barbarule !... Suflet negru ce ești !

Morton (calm, insinuant) Și apoi scăpați din vedere, Doamnă, că rezistența unei femei e mai des dovada ... experienței decât ... vir=tuții ei ...

Baroneasa (în culmea indignării) Dar bine ... d=ta ... d=ta ești ... revoltător ! Cum îți permiți, Domnule ?

Morton (fără a răspunde, continuând) ... Și chiar dacă ar fi o do=vădă de virtute, nu e oare *dragostea* — virtutea femeii ? (cinic) Eu, așadar, Vă cer eu altceva decât virtute ?

Baroneasa (surescitată, șipând) Criminalule !... Ticălosule !... Vân=zătorule de suflete !... A, ce rușine !... (cade, sfârșită, pe dormeuză, își acoperă fața cu mâinile).

Morton (oarecum mirat) Rușine ?, ... (sentențios) O, Doamne, în chaosul vremurilor noastre smintite, noțiunea aceasta e foarte greu de definit, căci precum adeseori tocmai onoarea îți face rușine, tot astfel rușinea îți poate face — onoare !...

Baroneasa Scutește=mă, te rog, de spiritele dumitale !... (scu=lându-se de pe canapea) fi=o repet ... Nerușinarea aceasta mă face să re=nunț definitiv la serviciile d=tale !...

Morton (înclinându-se) Păcat !... Nu Vă dați seama de ceea ce pierdeți !... Vă călcați fericirea în picioare !... Veți regreta de a fi scăpat un asemenea prilej !... (intenționat) Mâine în zori plec și ... , nu cred să mai revin cândva pe aici ! (iese).

(*Baroneasa*, nervoasă ; neliniștită. Mimica și gesticulația trădează o grea luptă lăuntrică. Nehotărîre chinuitoare. Stă jos, mototoleşte o hârtie, se ridică, se plimbă agitată. Se oprește la geam, are o tresărire, se întoarce brusc, rămâne o clipă pe gân=duri, șoptind ca în vis cuvintele lui Morton : „Mâine în zori plec — și nu mai re=viu ...“ Un gest de „fie ce=o fi“. Hotărîtă, sună).

(*Lacheul* intră, așteaptă posomorit).

Baroneasa Fii așa de draguț și cheamă încă odată pe domnul acela ... L-am văzut pe geam, cârmind colo în stradela din stânga...

Lacheul (pleacă fără a răspunde. Chipul lui exprimă ciudă și indignare abia stăpânită... Pauză lungă. Baroneasa trece la oglindă, își dă cu pudră, își potrivește toaleta).

SCENA VI

Morton (intră grav, se înclină) Îmi place să cred, Doamnă Baroneasă, că nu Vă bateți joc de mine.

Baroneasa (cu amărăciune) De-ai ai merita de tot altceva!... Dar nu despre asta e vorba... (rămâne pe gânduri. Pauză. Baroneasa continuând cu glas voalat) ... par'că spunei... că... mâine în zori... pleci spre a nu mai reveni...

Morton Da, Doamnă, mâine în zori mă întorc în țara mea și nu cred să mai am plăcerea de a revedea încântătorul Dv. oraș...

Baroneasa (învinsă) E adevărat ce spui?...

Morton (apropiindu-se, insinuant) Regret, Doamnă, că trebuie să vă confirm spusa mea... (Pauză. *Lacheul* privind prin ușa întredeschisă, ascultă).

Baroneasa (cu glas scăzut, emoționată) Ei, dacă... îmi juri... că mâine în zori dispari... pe totdeauna...

Morton (rădînd) Vă repet, Doamnă, că e prima și ultima oară când vă turbur cu prezența mea... (se apropie mai mult. Schimbă brusc tonul. Arată spre camera de alături) ... Și acum îmi dați voe să vă inițiez în secretul tinereții eterne... Procedul meu e absolut infailibil (îi oferă brațul; amândoi intră în buduar; ea mai mult târîtă de brațul lui. Se aud după culese vorbe) absolut infailibil, Doamnă Baroneasă!...

(*Lacheul* care a ascultat la ușa antecamerei, vine furiș în scenă, se apropie de ușa buduarului, ascultă, se uită prin gaura cheii. Gesturi de mânie și gelozie neputincioasă. Pauză lungă... O bătaie în ușă).

SCENA VII

D-na Stocker (se năpustește pe ușă, agitată, gesticulând nervoasă, întreabă fără „bon jour”) Aici locuște Elena Amaru?...

Lacheul (surprins de această invazie neașteptată; perplex) Elena Amaru?... Doamna Baroană...

D-na Stocker (împacientă, iritată) Ei, da, Doamna „baroană” Amaru!...

Lacheul (încurcat) Da... doamna baroană... locuște... aici... dar... dar...

D-na Stocker Anunță-mă, dar repede, te rog... e urgent. Sunt doamna Stocker, soția *bancherului*... (sarcastic) în fine, știe ea...

Lacheul (incurcat) Imi pare rău, conia... dar d-na baroană nu e acasă... a plecat la..., croitoreasă...

D-na Stocker Dar trebuie să-i vorbesc neapărat. Auzi neapărat... Când vine?

Lacheul Nu cred să întârzie mult... dar, dacă e urgent, poți fi peste vreo jumătate de oră...

D-na Stocker Nu; pentru nimic în lume; exclus! O voi uștepta aici...

Lacheul Dar... dar doamna baroană... în fine... cum do-riți (pauză) dacă binevoii a o aștepta... poți atunci, conia, în ca-binetul de lectură (arată o ușă în dreapta).

D-na Stocker (il fulgeră cu privirea) Bine; să mă anunți, când va veni dumneaei!...

Lacheul (se înclină) Am înțeles, conia! (*D-na Stocker* iese),

(Pauză. Ușa buduarului se deschide. Baroana apare cu toaleta deranjată, cu pas încet, cu un aer umilit... Zărește pe lacheu, tresare; jenată mai întâi, apoi nervoasă, contrariată se răstește la el).

SCENA VIII

Baroneasa Ce cauți aici?... Cine te-a chemat? Nu am ne-voe de d-ta!... Hai! pleacă!

Lacheul (arătând ușa buduarului, cu înțeles) Că acuma nu ai nevoie de mine, o văd!... Imi voi permite totuși să spun și eu o vorbă!

Baroneasa (plimbându-se, surscitată) Ieși afară, moicule!... Ieși!

Lacheul (continuând, calm) Dar asta e — e — curată bătaie de joc. Altfel de idee aveam despre baronese... Care va să zică și D-ta...

Baroneasa (întrerupând furioasă) Dar acu să ieși, mizerabile, tică-losule, că-ți crăp capul!

Lacheul (fără a ținea seamă de izbucnirile ei; cinic) Mai domol, doamnă — (arată spre buduar) că te aude... (apoi cu indignare) Pe mine zici că mă iubești; da, o înțeleg, am copilărit împreună; sunt tânăr, voinic și... (cu subînțeles) *serviabil*. Baronului îi zici că îl iubești; o înțeleg și asta, în fine, ți-e soț... (Revoltat) Dar pârlitu ăla cu scrisorica? (sarcastic) „Te adoră, Gogu!”... Dar șarlatanul acesta?... Zău așa, — un adevărat scandal!...

Baroneasa (disperată) Afară, afară, mișelule! (Vrea să se repeadă asupra lui. În momentul acesta Morton, care a ascultat totul la ușa întredeschisă, în- tră solemn, se oprește în fața baronesei, apoi emfatic:)

SCENA IX

Morton Procedul meu e absolut infailibil!... (La aceste cuvinte intră d-na Stocker, furioasă, se răstește la baroană),

D-na Stocker În fine ești demascată, mizerabilo!... Soțul meu mi-a mărturisit totul... totul... mi-a arătat scrisorile (sarcastic) știi s'a convins că face concurență... neală *pictorului* (Baroneasa stă ca înlemnită)... Poftim (îi aruncă un pachet de scrisori la picioare)... Care va să zică pentru „așa una“ era să-mi ajungă bărbatul în pragul falimentului?... (în culmea indignării) Lasă că te învăț eu minte, nerușinat-o!... Multă vreme nu o să mai strici căsniciile oamenilor! (se repede spre ea. Lacheul o împiedică) Am să-ți rup ciolanele, nemernico, nerușinato, zdreanță!

Morton (o oprește cu un gest: se întoarce spre baroneasă, își smulge barba și peruca și — în fața soției halucinate stă — soțul. Lacheul speriat fuge. D-na Stocker holbează ochii, Baroana e pe punctul să leșine).

Baronul (sarcastic, baronesei)... infailibil, absolut infailibil!!!

— CORTINA —

Drumuri cirebire

Carnet istro-român *)

Susn'evița 22 August 1927

Stăpânii casei (Italianul E. Rotta și soția=sa Emilia, Româncă din Nosolo) ni=s duși din zori de zi la Pisino (*Pasin* — îi zic *Cirebirii*) pentru ale târguirii. Cei trei copii ai lor (Ernesto, Antonietta și Claudia) sânt acum la largul lor și nu=și mai află loc cu joaca. În toiul zbenguirilor vorbesc mai mult cirebirește, dar și amestecat, italienește și românește. Efectul e bizar=burlesc: — O Bertoldo! Meri cu drac (= Ghiavole! Du-te la dracul)! — Și cum azi e o zi de lucru acasă (menită redactării impresiilor de ieri=alaltăieri și revizuirii textelor culese și copiatului de fotografii), și cum iarăși sântem oarecum responsabili ca *Bertoldii* de pui de Rotta să nu răstoarne casa, avem norocita inspirație de a-i consulta la controlul textelor noastre cirebire. Succesul e mai mult decât surprinzător. Ba, vârandu=și mutrișoarele în hârtiile noastre, căteși trei pe'ntrecutele, își dispută acum compețența în ale graiului cirebir: — Carle a țaste spus, n=a spus bire; jbal'eit=a (= Care a spus acestea, n'a spus bine; a spus în bațjocură). — Și când te grăbești a=ți însemna în special verbul *jbal'eit=a* (care evident ne duce la italianescul *sballare*) atunci dela aceiași vioi

*) Continuarea paginilor din „Făt-frumos“ 1929, 145—156.

informatori mai prinzi și binevenitul comentariu: — Jbal'eit-a, ța va zițe che facut-a jbal'e (= Jb., înseamnă c'a făcut jb.). — Ba istețul Ernestino (de 11 anișori vârstă) înțelegând de ce e vorba, ne surprinde cu declarația: — Și io voi ve nuște spure, o șchiorite. (= Și eu o să vă spun ceva; o povestioară). — Iar șchiorita asta poate fi și-o întâmplare adevărată de prin părțile acestea. Ci-că: „O vote fost-a o jensche țe s-a cl'emat Tereja Șcrobe. Vut-a un papagal. O zi l'a scapat chia. Ța vote un did l-a vezut și mes-a che-l va cața. Ie laie crilașu dispre cap și mere pomalișo cătra ie. Când a fost prope, untrat papagalu l'a zis: — Ei barba, țe lucrat anța! — Ța vote țela did al'zițe: — Scuzeiț, io-m mislit che-sti tu un pul'! — Che didu mislit-a che-i o persone, che l-a avzit ganei...“ (= Era o dată o femeie care se chema T. Ș. Avea ea un papagal. Într-o zi i-a fugit [papagalul]. Atunci un moș l-a văzut și-a mers să-l prindă. Își ia el pălăria din cap și mere încetucul cătră dânsul. Când fu aproape, papagalul odată-i zice: — Ei uncheșule, ce lucruri d-ța aice? — Atunci moșul îi zice: — Să fie cu iertăciune, am crezut că ești o pasere! — Că moșneagul a gândit că-i un om, cindură-că-l auzise glăsuind ¹⁾).

Și tustrei copiii lui Rotta, în clipa aceasta copii complet cirebiri, râd acum cu toată seninătatea râsului lor sănătos-copilăresc de păfania moșului cu papagalul. Iar noi, în lipsa lui Cărtulici, dus un-deva la lucru, ne vom mai folosi azi și pentru altele de cirebireasca acestor pui de semi-Italieni.

Abia pe la mijlocul după-amiezii ieșim la o nouă vânătoare de fotografii și de vorbă cirebiră. Vănatu-i bun și ne iese chiar la poartă, fiindcă stăm în capătul satului, pe unde (mai ales la vremea aceasta) lumea trece la *potoc* (= pârâu), la știoalna cu apă a Bogliunșitei. Ba *brentarițele* (brenta e o mare doniță de cărat apă și se poartă în spate cu un brâu lung, adus cruciș peste umere) sânt gata să pozeze chiar și'n *hlad* (= umbră), lângă cisterna lui Rotta, încât „litratele vor sigurno chiaro bire ²⁾ ramare“ (= fotografiile vor ieși desigur foarte bine).

Mai cu folos însă decât izbânda *litratelor* ni-i acest prilej, pentru înregistrarea atâtor adevărate *vorbe înaripate* cari între răsete și chie-cote fișnesc de colo'ncoace: — Nu știen de iuve pote scoci l'epuru

¹⁾ Pentru infinitivul istroromân în funcțiune de gerundiu cf. d. p.: „ncca-l' zicu s-a vezut trețe lui mul'ere“ S. Pușcariu, *Studii istroromâne* I 24/28.

²⁾ Vezi clișeuul din *Lu frați noștri, Libru lu Rumeri din Istrie* 1928, 53.

(= Nu știu de unde poate sări iepurele) — glumesc două surate. — Io-m ca și an'elu durmit (= Am dormit ca mielul¹⁾). — își laudă alta somnul, cine știe de ce... — Me dore spatele c-am brenta previșe purtat (= Mă doare spatele, c'am purtat prea mult brenta) — se caină o mul'ere mai vârstnică, — fiindcă la dusul brentelor își dau concursul toate ipoztazele de vârstă ale bietului sex „slab“ (atât de forte aici!), și chiar fetițe de abia 15 ani le vezi gemând sub povara grea a uriașelor budace de apă. — E io nu stivu țe va zițe che me dore pupa de picioare (= Și eu nu știu ce să fie că mă doare pulpa piciorului) — îi ține alta hangul.

Și văzându-le desculțe, cu picioare cari, biete de ele, niciodată parcă n'au văzut încălțăminte, te mai faci a întreba: — Ce voi, ăi iarna nu dejeră așa rescuțe. (= Așa desculțe voi nu degerați iarna)? —

— Oh! Ăme²⁾ dejeru picioarele de mare race. (= Oh! Îmi degeră picioarele de mare ger)! — se răspunde o mătușă care, ea singură, n'are brentă, și întrebată de ce umblă cu sloboda, te lămu-rește: — Io sām Novoșanche (= Eu ăs din Nosolo)! — deci numai în treacăt pe aicea. Și-ți dă'n gând că dacă aice, la o simplă oprire'n drum, vorba se desleagă așa de spornică, ce-o fi fiind colo la potoc, unde cu toatele-s la largul nouțăților lor!...

Dar drumul ne cere pe fiecare în lucrul său. O pornești prin dosul casei lui Rotta, prin vraștea de bolovani dărămați, ziduri sparte și sărăcicioase căsuțe. — Pre de ția, ne pre de colē (= Pe aice, nu pe-acolo)! — te descurcă un bălănel care-i numai cap și cămeșuică.

Treci apoi prin fața Primăriei; *Municipio* și *Primaria* își zice ea până astăzi în tabla ovală, mare cât un scut. Aminte fiindu-ți că în sfârșit trebuie să faci și aice act de prezență, intri, mai mult cu gândul de a culege ceva date statistice, decât pentru a te prezenta oficialității, — după ce Signor Luigi Visentini, șeful fascist din lo-calitate, își luase d-lui însărcinarea de a-ți face formele oficiale. De față sânt numai doi funcționari subalterni, cari, foarte joviali, se gră-besc a-ți da orce lămurire, — adecă niciuna, fiindcă, chiar și Italia, încă nu și-a încheiat recenzământul populației din nouile ei ținuturi. Descoperi doar atâta, că pe vremea lui Andrei Glavina stampila ofi-cială pe care o ai înaintea ochilor, își zicea MUNICIPIO-PRIMARIA-VALDARSA,

¹⁾ Traducerea literală: „Am dormit ca un înger“.

²⁾ Formă cu totului tot izolată acest *ăme*; nu l-am mai auzit decât data aceasta.

pe când astăzi a rămas numai la MUNICIPIO DI VALDARSA . . . Și orcât de peste mână ți-i să-ți spui impresia sinceră asupra acestui fapt, nu te poți stăpâni să nu faci, așa într'o doară, observația că odinioară stampila era și românească . . .

— Da, pe vremea lui Glavina, care a fost și capul comunei. Dar acuma nimene nu mai are grija aceasta, grija Românilor din Istria. —

— Ba avem grijă noi, cei din România! — răspunzi cu jumate de gură . . .

— Mda! Numai mult prea arare . . . Fiți de altfel convins, d-le profesor, — adaogă apoi omul — că noi avem toată bunăvoința față de acești frați români ai noștri. —

E totuși ceva să auzi vorbe ca acestea și, aproape împăcat, o pornești la drum. Ba când cel ce-ți iese acum în cale, e Anton Glavina, fratele lui Andrei, — atunci ești chiar pe de-a întregul împăcat. Iar acest Toni, factor poștal al Susn'eviței, bărbat în toată puterea vârstei (numărând 52 de ani) și dispunând de sănătatea pe care de obicei o au factorii poștali, e, ca nealți Cirebiri, atât de progresat în conștiința lui națională, încât la un moment dat te surprinde cu vorbele: — Avstria cu drac a mes (= Austria s'a dus dracului)! — În sfârșit și aice cineva care nu scâncește după fericirile Austriei!

Nădăduiești să afli acum ceva știri despre fericitul Andrei Glavina, a cărui binecuvântate fapte se mai resimt și astăzi în părăginita Susn'eviță. Dar tot ce-a fost rămas dela acest cel dintâi și până astăzi singurul apostol al Cirebirilor, răsărit din chiar neamul lor, — totul¹⁾: cărți, hârtii, fotografii etc. a rămas în posesiunea soției sale, care-i Italiancă și trăiește azi la Fiume. Afli doar — ceea ce știai acum — că, bolnav de moarte, Andrei Glavina fu transportat la Pola și a rămas în cimitirul de acolo.

Sântem curând la casa lui Toni, iar lumea te împresoară aice cu atâta voie-bună, și cu atâtea aspecte noi și pitorești, încât bietul Andrei Glavina rămâne iar uitat. În adevăr, după colindul de ieri prin Villanova atâtor mizerii, e o binefacere să te vezi acum în această omenie, unde — lucru mai rar chiar și'n această Susn'eviță — sălășuiește curățenie, bunăstare și multă sănătate fizică și sufletească.

¹⁾ Abia la 19 Sept. 1928 am avut șansa de a ridica o parte din aceste prețioase rămășiți, dela soția lui A. Glavina, d-na Flora Zagabria Glavina (din Fiume); am și început a publica una-alta din acest material (v. „Făt-frumos” 1928, 172—174 și 194—195).

De altfel nici nu apuci să calci chiar imediat pragul casei, fiindcă în fața ușei stă „asiru“ (= măgărușul) cu *brentele* 'n spate, așa cum a sosit chiar adineori dela *potoc* cu fetița lui Toni Glavina. Iar fetița aceasta, e ca și mă-sa (Maria), veșnic cu bucuria în față și gata să izbucnească a râde. Te însorești parecă în atâta bucurie de *viață*. Un *drozdu* (= sturz) fluieră din colivia de sub „streșina“ casei (întrucât poate fi aice vorba de *streșină*), de parcă ar fi în cuibul mîni-sa. Din răspunsul pe care fetița îl dă mamei, izbutești să prinzi cuvintele: — Fost-am iuve se blaga dape (= Am fost unde se adapă vitele). —

— Ce-i bur za lucra cesta brentar (= Îi bun de lucru acest brentar)? — întrebi, măhăind cătră simpaticul urechiat.

— Ți cruto bur, ăi pravi¹⁾, și când zedorme ăi inche mai bun (= Îi foarte bun, îi adevărat¹⁾ [bun], și când adoarme îi și mai bun)! — răspunde cu iscusit aproponț bădica Toni.

— Când ăi șa bur, ăl'oi inche un litrat face (= Dacă-i așa bun, i-oi mai face o fotografie)! — Și l-ai și ațintit cu aparatul.

— Faceț-ăl' scupa cu ceacea (= Faceți-i [fotografia] la un loc cu tata)! — intervine desghețata de Glavinuță.

Dar *ceacea* se cam codește: i-i *rușire* să se *litratească* cu *asiru*... Ba se roagă chiar să nu fie pus în „cnighe“ (= carte) așa deavalma cu asinul. Pe urmă, totuși are chiar grija de a-ți varia suțetul fotografic: descarcă *brentele*, „nepune bârsa cu fir“ (= umple sacul cu fân) și — iat-o fotografia²⁾ gata!

Deacuma putem intra și'n casă. Și dacă interiorul caselor acestora n'ar fi așa înfundat și întunecos, atunci, de sigur, că aice s'ar potrivi vorba Dacoromânilor: căsuță, ca un păhar de curată. Și — altă surpriză: Amfitrioana Maria, îți întinde un ou crud.

— Ce voi io cu cesta (= Ce să încep cu acesta)? —

— Beieț-ăl (= Beți-l) — e răspunsul.

Sântem deci la capitolul ceremoniilor de ospitalitate și cam pe la echivalentul „dulcețurilor“ dacoromânești (respective moldovenești)!

Iar jupânul Toni e foarte mândru de colecția sa de fotografii. Se oprește lung asupra unui foarte frumos chip de fată, — ori mai bine zis asupra unui în adevăr frumos cap de fată, fiindcă toaleta ultra-târgoveșită e de altă calitate. E o fică a sa! Acuma-i la

¹⁾ Pentru semantica acestui *pravi* cf. „Făt-frumos“, 1928, 18 și 20.

²⁾ Vezi-o în *Lu frați noștri* pag. 35.

Fiume și-i logodită cu un ... Croat! Și nu știu ce tainică tresărire sufletească îl determină să adaugă imediat: — Ma ie știie și vlašchi (= Dar el [logodnicul] știe și cirebirește) ... —

— Mai bire re fi che știie talianschi (= Mai bine ar fi să știe italienește)! — îi dai răspuns pe gânduri ...

Și iac 'așa, o veșnică alternanță de nor și senin, se pare că ne va fi petrecerea noastră în aceasă țară a *învinșilor* Istroromâni! Singurul lor căpitan, Andrei Glavina, mort fără să poată lăsa în urmă o operă întemeiată; fetița înflăcăratului Român Andrei Glavina, Graziella⁸⁾ vorbind numai italienește („s'a aruncat de pe acum pe partea mamei și nu vorbește⁹⁾ decât italienește — ne spunea Em. Riegler în „Ideea Europeană“ An. VII Nr. 177 din 1/XI 1925); iar acel Toni Glavina care se bucura că *Austria s'a dus dracului*, dându-și fetele după Croați! ...

... ..
— Ho! Mura (= Ho Mura)! — își strunește o fetișcană văcuța pe care o aduce dela păscut. Și *Mura* e de fapt unul dintre numele pe cari Iosif Popovici (*Dialectele române din Istria* I 1914, 40, și 41) ni-l citează ca nume de vaci și de cățele.

— Ma țe ata cum se cl'eme (= Dar cealaltă cum se cheamă)? — te faci a întreba.

Interogata izbucnește a râde, de i se zduguie sfredelușele cârlionților, și rectifică: Țela atu ai *Muleșu* și-i bo (= Celalt îi *Șutu* și-i bou)! —

— E țe va zițe muleș (= Și ce înseamnă muleș)? —

— Că'n ai o blaghe far de corne, se zițe muleș (= Când o vită îi făr de coarne se zice m.) — De fapt subiectul discuției noastre îl vezi acum cu un corn rupt. Și *Muleș* ne atestă și I. Popovici (op. citat I 40) ca nume de berbec. Iar dintre dicționarele pe cari le avem la îndemână un *Slovensko-nemški Slovar* (și istoromâna n'o poți dovedi fără dicționar croat și sloven, — atât de rău a năpădit-orâta buruiiană slavă) ne duce la slovenul *mulast* care se tălmăcește cu *șut* (*ciut*), *fără coarne*, dar și cu *spân* („bartlos“ îi zice traducerea germană), încât putem ajunge și la verbul *múlati*, cu accepțiunea specială de *pasc*, dar și cu cea generală de *rup*. În mijlocul unor filologhicești cumpeniri ca acestea ce le facem acum în crepu-

⁸⁾ Nu *Jolanda* cum îi zice Em. Riegler în „Ideea Europeană“ Nr. 177 din 1 Noemvrie 1925.

⁹⁾ Fapt certificat și de noi în 29 Sept. 1928 la Fiume.

sculara chilioară dela Signor Rotta, un ditai=scorpion îți plescăie din *sufit* (și Cirebirii zic *sufit*) drept în paginile *slovarului*.

— Veșnica ta pomenire, blăstămăție de scorpie slovenească! — îl prohodești scurt, clempănindu-l de veci între scoarțele dicționarului. Ridici ochii în bagdadie: Alți doi *forfecari* de scorpioni își dau cu coatele, să se sloboază ori nu asupra miriapodului dealături. Mobilizăm tripodul fotografic și în curând ne sporim, pe cinste, (deci nu cu sistemul ceaslovului încredințat lui *Nic'a lui Ștefan a Petri* dela Humulești), colecția noastră entomologică cu aceste pentru noi prețioase exemplare.

Tihna înserării ne=a prididit pe neștiute. Chemări prelungi răsună din pragurile ușilor: — Ooo Iadre! Ooo Iure! (= Măăi Andrii! Măăi Gheorghe!) — Și treptat=treptat întreaga vale se împânzește în aromitorul țârâit al greierilor.

Te pomenești (în vis!) că un enorm scorpion te amenință cu foarfeca... Ia apoi chip de om și se răstește aprig: — Dumiața, politică de minoranțe (= „minoritari“!...) faci aice? — Vis care-i atât de departe de realitate, căci în orice împrejurare a explorărilor noastre cirebire, am întimpinat toată bunăvoința din partea autorităților italiene. Și'n adevăr ce *minoranță* ar putea închipui acești 3.000 și ceva de *biruiți*, între milioanele de suflete italiene ale marii Italii?

Noapte neagră, zugrăvită cu cărbune. Te leagănă ritmic regulatul țârâit al greierilor, și numai cântecul lor, de=o sonoritate aproape plastică acum, îți mai dă senzația adâncimii în spațiu a acestei nopți, ca o singură pânză a morții. Iar somnul te fură atât de neștiut și lin, de parcă'n leagăn de ape te=ar îngâna un cântec trist și de departe: „Ciri=biri, Ciri=biri, Ciri=biri“...

Leca Morariu

Nu uitați de Nordul Bucovinei!

Prevtu carle a urecl'ile lu un fecior popravit

— În dialect istroromân *) —

O vota c=a mes o jensca se la prevtu spovedi. Și cea jensca c=a fost ă'n sarcira ¹⁾. Atunce prevtu av=o spovedit bire și l'=av zis che ia va fin fecior face, ma che va fi deșgrațieit ²⁾: far de urecl'i...

Zis=ăl'=av prevtu: — Viro fu la mire, ăr=a me casa, io voi popravi ceale urecl'i (alu fecioru)! —

Ia a fost așa mun'ita și a mes...: — Gospodine prevtule, ve=rit=am popravi ceale urecl'i... —

— Bire=i, fetu a me, bire, vire ancă ăm pat!... —

Icl' a mes ăm pat și... av popravit urecl'ile...

Cea jensca s=av obabit. Verit=av la ia babița; iale s=av po=min'ult ³⁾ scupa che=i mușat fecior. Atunce cea jensca av zis: — Gospa babița, cesta fecior nu re fost fi ⁴⁾ așa mușat, nu re fost ⁴⁾ prevtu ajuta=l ⁵⁾ face. —

Cea av avzit omu cêlta ⁶⁾ jensche, c=a prevtu jutat urecl'i face. Omu la ia a verit și nabuțeit=av=o bire ăm pat, cu pun'a ⁷⁾ (ali: cu pun'ile). Dat=ăl'=a dosta. E babița chia de fricha au scapat.

Auzită în 5 Septemvre 1927 dela Mate Doriciț Martina (căr-turar de cvărnar și doi = 42 ani vârstă; Nrul casei 96) din Jeliân.

Leca Morariu

NOTE

*) Pentru grafie vezi „Făt-frumos” 1929, 23.

1) Cf. și fraza: „Și che av ia ramas ă'n sarcire” Leca Morariu, *Lu frați noștri* 174.

2) Pentru etimologie cf. it. *disgraziato* = nenonrociit.

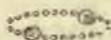
3) Pentru etimologie cf. croatul *meniti se* = a sfătui, a se ciorovăi, a sta de vorbă. Cf. și „Junimea literară” 1927, 275 Nota 23.

4) Pentru această schemă de condițional perifrastic cf. Leca Morariu, *Note-relle istro-rumene*, 1928 pg. 8 și „Făt-frumos” 1928, 53 Nota 14.

5) Sintaxă remarcabilă (și cam la fel cu speciemenle sintactice subliniate în „Junimea literară” 1928, 55 Nota 18 și 274 Nota 6 precum și în „Făt-frumos” 1928, 52 Nota 4).

6) Formă pronominală neînregistrată la Pușcariu, *Studii istroromâne* II 162-154.

7) Cu prilejul acestei povestiri, Mate Doriciț mă lămuria asupra distincției semantice a substantivelor *pumăn* și *pun'e* exemplificând așa: „Un *pumăn*, doi *pun'i* (un *pumăn* de nucă ali de alur); ma o *pun'e* și *pun'ile* când se bușe”. Cf. și Nota 16 în „Junimea literară” 1929, 206—207.

Recenzii

Iorgu Iordan, *O carte românească despre Spania*, Iași 1929.—

Ca unul care și d=sa a călătorit prin Spania, d=I I. Iordan era desigur în măsură să se pronunțe asupra cărțuliei d=Iui N. Iorga, *Câteva zile prin Spania* 1927. Sânt de altfel atât de neapărat necesare aceste revizuii a scrisului, a întregului scris, care vine din partea prodigialității d=Iui Iorga.

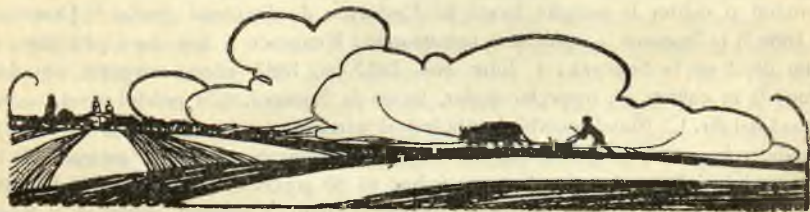
Accentuăm acest fapt nu pentru a recidiva „ireverențiozitatea” noastră față de d=I N. Iorga, nu pentru a veșteji, orcum, uimitoarea expansiune a activității d=Iui Iorga, ci pentru a face un act de dreptate și pentru a întrona în dreptul cuvenit opera calitativă a altora, față de opera cantitativă a unui N. Iorga ! Și fără urmă de impresie că exagerăm, mărturisim verde că pentru noi un singur studiu ca d. p. cel recent publicat de G. Ibrăileanu¹⁾ (despre *Edițiile poeziilor lui Eminescu*) în „Viața Românească” (1929 Nr. 5—6), cumpenește mai greu decât toată recenzia și cronica de suprafață semnată, de ani de zile, N. I. în „Revista istorică”. Și-i foarte nevoie ca acest fapt să fie cât de stăruiitor subliniat, și pentru motivul că așa zisa „teroare” a temutului N. Iorga reduce la tăcere atâtea energii competente. Ori nu aceasta e condiția și ținta unui progres al intelectualității superioare ! Și n adevăr pușini sânt cei ce ca Gh. Bogdan-Duică (în „Viața Românească” din anii trecuți) riscau să înfrunte paroxismul celui mai sensibil egocentrism, . . . apărând . . . adevărul ! Pușini cei ce ca d=I Al. Tzigara-Samurcaș deunăzi (în broșura *Dicțatura artistică Iorga & Co.*, 1927), vizând aceeași inexorabilă „dicțatură”, să ne recomande : „Rămâne ca alții să se încumete a cerceta și alte domenii, pentru a se reduce, treptat, la măsura justă această autoritate universală, care se bizuie mai mult pe teroarea ce o împraștie, decât pe competențe reale”.

Deaceea contribuția revizuitoare a d=Iui I. Iordan ni-i îndoit de binevenită. Orcum când stai să te „inițiezi” asupra Spaniei, e d. p. bine să știi că Murcia nu-i „port mediteran” (Iorga, prefață), ci că „acest oraș se află la 40—50 km. departe de mare” (Iordan, pag. 10). Etc., etc., etc. . . . Și regreți doar atât că acribia d=Iui Iordan nu s’a știut împerechia cu bunul simț care știe evita pedantismul și burlescul. D=sa își asumă d. p. pretenția că . . . a cefit inscripțiile tuturor

¹⁾ Și cât de urgent de sămănătoristul Iorga era acum câțiva ani în urmă acest G. Ibrăileanu ! Fapt, poate, iarăși concludent !

vagoanelor dela căile fierate spaniolești : „*se prohibe escupir en los coches* nu-*i* greșit . . . , dar inscripția din vagoanele căilor ferate sună *se ruega no escupir en el coche* . . . ” vrea să „precizeze” d-l Iordan, uitând că, mutatis, mutandis, la C. F. R. d. p. și se poate întâmpla să și se străpezească și dinții din gură de sintaxa : „A nu se pleca în afară” — dar că în alt compartiment vei întâmpina româneasca cea de Doamne-ajută, care cuvintează : „Nu vă aplecați afară !” Deci : Critică fără de strădania care vrea să inventeze noduri până și n papură !

Leca Morariu

Multe și mărunte...

Crainicii culturii românești . . . — „Infrățirea Românească” din Cluj (Nr. 22 din 15/9 1929) demaschează sub adevăratul lor nume pe câțiva *jidani* preținși crainici ai culturii românești. Pentru orientarea conștiinței românești reținem și publicăm mai jos numele câtorva din ei. Și iată-*i* deci : Barbu Lăzăreanu = Bercu Lazarovici, Const. Graur = C. Brauer, Ion Pas (dela „Realitatea Ilustrată”¹⁾) = Calman Schritter, Emil Fagure = Sami Honigmann, Scarlat Froda (directorul „Rampei”²⁾) = Solomon Weizendorf. . . Și să se mai știe că tot *jidani* sânt și Adolf de Hertz, Herman Sanielevici, A. Mibashan, Iosif Nădejde, Sevastos (dela „Adevărul literar”) F. Aderca, Liviu Nasta . . .

Fr. Vrânceanu

* * *

Originea integral românească a lui V. Alecsandri. — De mirare (și nu prea !¹⁾) că atunci când, în articolul *Originea lui Alecsandri* („Adev. literar” . . . An. VI Nr. 229 din 26/4 1925), d. H. Sanielevici mobiliza toate „dovezile” pentru preținsa origine jidănească a distinsului antisemit V. Alecsandri, că atunci *acest* H. Sanielevici dela *acest* „Adevăr lit.” uita numai de partea documentară a chestiunii, de : Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alexandri 1821—1891. Material inedit privitor la familia poetului*, Iași 1921. În adevăr, la 1925, putea ști și d. Sanielevici că bunicul (de pe tată) al lui V. Alecsandri, cu numele de familie *Alexandru* (nu *Alecsandri* !) iscălia în chirilică, cu meșteșugite aruncături de slove *în cerdac* : „Mihalake Alexandru vechilul mănăstirii Svântului Spiridon” (S. Zotta op. cit 7). Și putea ști

¹⁾ Orce bun Român și integral Român citește azi „Ilustrațiunea Română” ! — Nota Redacției.

²⁾ Superficialisima *Rampă* încrestată de noi, nu odată ! — Nota Redacției

d. Sanielevici, că tatăl poetului, avansat acu până la italianizarea (?) *Alexandri* (cf. Costache *Negri* în loc de *Negru*!) era menționat documentar încă tot ca fiul „D[umisa]le” [Sulge]r Mih[alaki] [Al]icsandru” (S. Zotta, 8)! Are oricum haz să ni-l închipuim pe *vechilul Sfântului Spiridon* dela Iași, proaspăt sosit dela havra cu multe sfesnice și'n vârful cu cele două triumphiuri puse unul peste altul, din cutare mahala a Iașilor, — și totuși știind scrie iscusite pisanii chirilice cu *cerdacuri*!...

* * *

Eminescu la Suceava. — Intregind informațiile date de d-l Dr. Teofil Lupu în „Făt-Frumos” 1929, 109, — întregindu-le cu articolul d-lui V. Gherasim din „Adivorul literar și artistic” (Seria III An. IV Nr. 149 din 14 Octombrie 1923) și cu recente știri primite dela d-l Constantin Mandicevski, direct. bibl. universitare dela Cernăuți și martor la recepția făcută lui Eminescu de directorul Ștefan¹⁾ Dracinski în 1886²⁾ la Suceava — precizăm următoarele: Eminescu a fost după câte știm, cel puțin de 2 ori la Suceava: 1. Între anii 1875 și 1882 când cumnatul său Ioan Drogli³⁾ în calitate de inspector școlar, locuia la Suceava. Cu prilejul acesta — precizează d-l dir. C. Mandicevski, rectificându-l oarecum pe d-l Gherasim — d-na C. Mandicevchi, o copilandă atunci, văzându-l pe Eminescu, a rămas fascinată de înfățișarea lui, zicându-și: „omul acesta trebuie să fie grozav de nenorocit”⁴⁾ 2. În 1886, când, în ziua de Sf. Ștefan (deci la 8 Ianuarie st. nou), Eminescu ajunge și el printre convivi cari în vechiul liceu (de lângă biserica sf. Dumitru) sărbătoreau onomastica directorului Ștefan Dracinski. „Directorul Ștefan Dracinski” — ne relatează d-l C. Mandicevski — „avea obicei de a-și sărbători onomastica în cercul profesorilor și prietenilor săi. — Are să vie și Eminescu. E la Bumbac — își încheia Șt. Dracinski de data aceasta invitația. Eminescu descinsese deci la poetul și colegul său de universitate Vasile Bumbac, fiindcă și sora sa Henrieta se afla la Bumbac. La masă am stat chiar alături de Eminescu. S'a toastat mai întâi pentru Dracinski; iar apoi catehetul Scharnagel l-a toastat cu umor și avânt pe Eminescu, derivându-i numele din latinescul *eminere*. Eminescu n'a răspuns nici un cuvânt. Și abia acumă când, ridicat în picioare, mă întorsei cără vecinul meu de masă Eminescu, i-am văzut fața. Am rămas uimit de fruntea lui. — Doamne, ce minte trebuie să fie sub fruntea aceasta! — mi-am zis atunci. Am ciocnit păharele; Eminescu zâmbia⁵⁾. Dar nici

¹⁾ Ștefan nu Mihai (cum s'a publicat în „Făt-Frumos” 1929, 109) îl chema pe acest Drancinski.

²⁾ Dată stabilită de d-l C. Mandicevski.

³⁾ Precizăm că I. Drogli e înmormântat în cimitirul Horecea Cernăuți (lângă cripta metropolitană).

⁴⁾ D-l director C. Mandicevski accentuează că *aceasta*, și nu alta fu impresia pe care copilandra azi d-nă Mandicevski o avu din partea lui Eminescu.

⁵⁾ Amănunt foarte caracteristic p. Eminescu, vezi capitolul *Zâmbetul lui Eminescu* în monografia N. Zaharia, *Mihail (sic) Eminescu, Viața și opera lui*, (ed. a 2-a) 1923, 201—217, capitol care poate fi întregit...; d. p.: „... o zimbire rece, sceptică îi desceleşă puțin buzele” tânărului Ieronim din Cezara, căruia Eminescu i se substituie și de astfel atât, atât de complet, sufletește. Sau cf. I. Slavici în ale sale *Amintiri* 1924, 15: „și totdeauna cu un zâmbet oarecum batjocoritor pe buze”, etc.

acuma n'a rostit nici un cuvîntel. Și nici de băut n'a băut nici un strop". — Iar cînt pentru fixarea anului (8 Ianuarie) 1886, (nu 1885 cum era înclinat a crede d-l V. Gherasim) d-l C. Mandicevski adaugă: „Recepția lui Eminescu la Șt. Dracinschi trebuie să fi întîmplat în 1886, în ziua de Sf. Ștefan, deci la 8 Ianuarie stil nou, fiindcă: 1. În 1884/1885 Dracinschi încă nu era director. Dracinschi fu numit director abia la începutul anului școlar 1885/1886; 2. Recepția a avut loc în liceul de lângă biserică Sf. Dumitru (azi — 1929 — liceu de fete), unde Dracinschi își avea și locuința. Mai apoi, în 1886/1887, Dracinschi s'a mutat în propria sa casă“.

* * *

Un lapsus redacțional. — Între atâtea reviste ale noastre cari au fost — s'o spunem neted — prea comode ¹⁾ decît să-și aducă aminte că dela moartea lui Eminescu s'au strecurat patru decade, „Viața românească“ inventa pretextul: „în loc să înșirăm formule de ocazie, ni s'a părut că e mai nimerit să reproducem... câteva pagini ale poeziei...“ Oare? Vorbind azi d. Eminescu trebuie „să înșirăm formule de ocazie“? E atît, atît de cunoscută ²⁾ opera și viața lui?? Nu! Dovadă chiar același Nr. 5—6, 1929 din „Viața Românească“, în care singur studiul ³⁾ d-lui G. Ibrăileanu d. *Edițiile poeziilor lui Eminescu* plătește cît o întreagă comemorare a lui Eminescu și cît cel puțin 10 din actualele noastre busturi și... (cât pe ce să zicem *statui*...) ale lui Eminescu!

Iar revenind la cele câteva pagini din și despre Eminescu (reeditate de „Viața Rom.“), ținem să ne accentuăm din nou (așa cum am făcut-o în articolul *Subiectivismul lui Eminescu* din „Glasul Bucovinei“ An. VI 1923 Nr. 1196 și'n eseul *Personalitatea lui Eminescu* din „Junimea literară“ An. XV 1926, 141—143) toată rezerva noastră față de felul cum Maiorescu îi atribuia lui Eminescu o structură sufletească inerentă, poate, sieși (deci lui Maiorescu!), preînzînd d. p. că Eminescu „nu vedea în femzia iubită decît copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Îl iubia întîmplătoare copie sau îl părăsia, tot copie rămînea, și el, cu melancolie impersonală (sic), își căuta refugiul într'o lume mai potrivită cu el, în lumea cugețării și a poeziei“.

○○○○○

Leca Morariu

Cronică

„Alte măști, aceeași gamă“... — D-l T. Sauciu-Săveanu, prognosticînd ceea ce avea să se împlinească sub oblăduirea d-sale ministerială din 1929 zicea... la 1926... (vezi *Discurs rostit în adunarea deputaților*... București 1927, 53—54): „Cu părere de rău trebuie să constatăm că guvernele... au creiat prăpădul cinstei funcționarilor... nu numai prin tolerarea celor abuzivi, ci prin îmbărbătarea lor, dîndu-li-se teren de activitate“... — Așa cum li s'a dat la primăria Cernăuțului, d-le Săveanu!!...

* * *

¹⁾ Ori au bagatelizat aniversarea aceasta cu cele mai ieftine superficialități, ca „Universul literar“; ori și-au limitat cultul eminescian, ca „Gîndirea“, numai la înfățișarea unui chip de quasi-Eminescu, în copertă!...

²⁾ Atunci „Universul literar“ și „Gîndirea“ în adevăr au dreptate!?

³⁾ Revenim asupra lui.

O pildă și pentru alții . . . — Biblioteca Palatului nostru regal a comandat prin d-l Gh. T. Kirileanu 10 ex. din cartea istorică *Lu frații noștri*. Acțiunea culturală pentru frații noștri din Istria, poate deci fi și'n acest fel sprijinită.

* * *

Front unic ucrainean! — Cefim în „Universul“ din 18 Sept. 1929: „La 24 August a. c. s'a făcut la Cernăuți fuziunea tuturor organizațiilor studențești ucrainene din România într'o organizație centrală „SUSOR“. Când știm cât de învrăbiți erau până ieri studenții ucraineni dela Cernăuți, cât de la cuțite, nu numai la săbii, erau societățile lor, când mai știm cât de molâi ni-s guvernării țării față de omida moșiei noastre de lângă Prut, nu-i oare ceasul să ne trezim și împotriva or-cărei politice de partid, să strigăm: Studențime românească, tu viitor al nădejdelor noastre de mai bine, unește-te! Un singur zid, să aperi moștenirea Mușatului nostru dela Putna!

* * *

Oaspe scump. — În zilele lunii Septemvrie, Bucovina, și în special Suceava, s'a bucurat de vizita d-nei Sofia Ștefanovici, marea animatoare naționalistă a Bucovinei de prin anii 1873—1910. Profitând de acest rar prilej, redacția noastră a putut reține din partea D-nei Ștefanovici multe știri interesante din trecutul nostru social și cultural, — știri pe cari le vom comunica pe rând și cefitorilor noștri.

Leca Morariu.

De-ale Redacției

D-lui C. B. Cernăuți. — *Neînregimentați în nici un partid politic cum sântem*, aflători, nu deasupra, ci „dedesuptul“ tuturor partidelor cum ne arăta deunăzi un foarte spiritual mucalit, — și exponenți numai ai *partidului cultural și moral* cum ne simțim, noi, redacția revistei „Făt-Frumos“, avem desigur, deplina libertate de a ne sesiza de chestiunea ridicată de D-ța. Dar remedia avem convingerea că trebuie să fie cu totul altă decât cea intenționată de D-ța. Pentru doi-trei șoareci nu putem arde toată moara! Soluția las-o deci pe seama noastră!

*

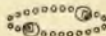
Bacalaureatul dela Suceava. — Rectificăm (și sântem orcând gata de a înregistra mai-bine!) în informația noastră dela pag. 166 că totuși la Suceava examenul din română l-a făcut un profesor specialist, nu președintele romanist care a examinat numai franceza.

*

D-lui Dr. Corneliu Gheorghiu, Președ. Curții de Apel, Cernăuți. — Cele mai cordiale mulțumiri pentru prețiosul concurs ce ni l-ați dat pentru redactarea acestei fascicule a revistei noastre.

De-ale Administrației

Simandicoșilor noștri restanțieri . . . supărați! — Primim următoarea adresă: „S. D., Anul acesta, cam anevoie dinspre partea bănească. Sânt slujbaș, și foarte greu ni se achită salariile, de-un timp încoace. Abia Joia trecută, 5 Septemvrie mi s'a plătit salariul pe Iunie. Și cum l-am luat, l-am și dat. Cu vai minune, de-am putut să rup acești 200 lei, ca să-mi pot face datoria de abonat. Amintrelea, bine să știți, își nășteptam indemnarea D-voastre stăruitoare. Alex. Vasiliu, învățător, com. Tătăruși, Jud. Fălcieni G. Lespezi. 1929, Septemvrie în 10“. — Și fără comentar (fără comentar, chiar și pentru faptul că un bief învățător, atât de insuficient retribuit, își primește la 5 Sept, salariul de pe Iunie!..), ne întrebăm numai atât: Oare cum or fi roșind în fața acestei scrisori simandicoșii noștri restanțieri, supărați foc că, după ani de zile, am cutezat a ni-l cere dela d-lor dreptul nostru, prin energica intervenție a d-lui avocat Petre Marceanu, dela Ilișești (Jud. Suceava), căruia și de aicea îi aducem cele mai recunoscătoare mulțumiri că, în mod *gratuit*, s'a oferit să ni-i acționeze pe recalcitrânții noștri debitori.

RECLAMA POATE FI SUFLETUL COMERȚULUI —
DAR RECLAMA FĂCUTĂ CU SPIRIT E TRIUMFUL
COMERȚULUI!

**O afacere mai bună decât
OPTANȚII UNGURI**

face cine cumpără
parcels de 504 m², extrem de
favorabil situată (în fața inter-
secției a 2 strade!) exact în spa-
țele Spitalului de copii, Cernăuți.

TUSCULUM

Cataloage școlare; format mare,
hârtie velină, bine legate și orce
registre și imprimate pentru școli
și comitete școlare se capătă la
editura „Glasul Bucovinei“ Cer-
năuți, str. Iancu Flondor Nr. 33.

NOUL ATELIER DE TÂMLĂRIE
MODERNĂ

ION DRĂGUȘ
Siret, str. Căuș

furnizează paturi de stejar, mai tari de-
cât îndărătnicia lui KRAKALIA și
sofale mai moi decât îngăduiala mini-
sterului Bucovinei față de nesăbuitele
pretenții minoritare.

DRĂGUȘ LA CĂUȘ

Nu uitați de bustul lui
C. PORUMBESCU
Ofrandele se adresează administ.
ziarului „Glasul Bucovinei“.

Cumpăr colecții complete de
vechi reviste românești.
PROFESORUL

VREȚI SĂ FIȚI SĂNĂTOȘI? RÂDEȚI!
RÂSUL E APANAGIUL SĂNĂTĂȚII!

Devotament în perspectivă

Logodnica: — Da! Și să știi Jenică: voi fi fericită să împăr-
tășesc cu tine toate griile și toate supărările... —

El: — Dar din fericire n'am nici griji nici supărări! —

Ea: — Las' numai să ne căsătorim, că vin ele și astea!... —

**PĂZEȘTE-TE, MOLDOVĂ, DE HIDRA
UCRAINEANĂ!**

CEA MAI MARE LIBRĂRIE ROMÂNEASCĂ
A BUCOVINEI

„OSTAȘUL ROMÂN“

TELEFON 658 (A. ROȘCA) TELEFON 658

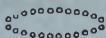
Piața Unirii Nr. 2, CERNĂUȚI, Piața Unirii Nr. 2
(Palatul Casei de Economie)

Asortată cu toate cărțile literare, juridice, didactice,
pentru universități, licee, școli comerciale, etc.
Cărți franceze și germane se furnizează în condițiuni
foarte avantajoase

Furnizează, în condițiuni de plată
avantajoase biblioteci complete
pentru uzul școlar sau particular,
:: legate sau broșate. ::

Cereți Albumul de broderii și Cusături românești,
întocmit pentru școlile primare.

Furnizează cu prețuri excepțional de ieftine :

Hârtie de scris, durchschlag, liniată, cont curent, de
desemn, pergament, ambalaj, etc. ; Plicuri comerciale,
oficiale, pânză, etc. ; Cerneală Pelikan, Leonhardt, etc. ;
Tuș pentru stampile, desen, etc. ; Panglici pentru
orice mașini de scris ; Hârtie de scrisori în mape și
casete.

— In provincie se trimite și contra ramburs. —

Apare tot la două luni

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
SUCEAVA, Spital

ABONAMENTUL (achitat numai anticipativ)

In Țară 200 lei pe an

In Străinătate: 800 lei pe an

Colaboratorii plătesc*) numai 100 lei pe an

CUPRINSUL:

Leca Morariu . . .	† Dr Octavian Ciheorghian
V. Tempeanu . . .	Marea Neagră (versuri)
Dr Sion	Eroii neștiuți din războiul mondial
Sextil Pușcariu . . .	O mărturie d. Dr O. Ciheorghian
Const. Morariu . . .	Cursul vieții mele
G. Voevidca	Supremul argument (satiră într'un act)
Leca Morariu . . .	Drumuri cirebire
Leca Morariu . . .	Prevtu carle a urecl'ile lu un fecior popravit (în dialect istroromân)
Leca Morariu . . .	Recenzii
Fr. Vrânceanu și Leca Morariu	Multe și mărunte . . .
Leca Morariu . . .	Cronică
* *	De=ale Redacției — De=ale Administrației — Bibliografie

Nu uitați de fondul cultural istroromân!

*) Le atragem însă atenția că mai sânt și reviste cari își plătesc colaboratorii!

Bibliografie

Cărți :

- Victor Morariu, *Formarea vorbelor în Psaltirea Șcheiană*, Cernăuți 1928.
Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, Cernăuți 1929.
P. Constantinescu-Iași, *Istoria artei creștine din Apus*, Chișinău 1929.
Mia Cerna, *Caier de iubire* (versuri), Lugoj, 1929.
S. Mehedinți, *Anale politice I* (1927—1928), București.
Luca, Vornea, *Lazar Șăineanu* (Schită biografică și bibliografie critică), București (1928 ?).
Teodor Bălan, *Refugiații moldoveni în Bucovina, 1821 și 1848*, Buc. 1929.
Liviu Rebreanu, *Ciuleandra* (trad. în franceză), Paris 1929.
I. D. Ștefănescu, *L'Evolution de la peintures religieuses en Bucovine et en Moldavie*, Paris 1928.
Al. Procopovici, *Incrucișări de flexiune nominală și verbală în limba română* (Extras din *Donum Natalicium Schrijnen*).

Periodice :

- „Codrul Cosminului”, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți ; director *I. I. Nistor*, secretar *V. Grecu*. An. IV—V 1927—1928. Partea II-a, 339 pagini. Cernăuți 1929.
„Revista Filologică”, Organ al Cercului de Studii filologice d. p. l. Fac. de fil. și litere din Cernăuți ; dir. *Al. Procopovici*. An. II Nr. 3, Oct. 1928, Cernăuți 1929.
„Dacoromania”, Buletinul „Muzeului limbii române”, condus de *Sextil Pușcăriu*. An. V 1927—1928, Cluj 1929.

Reviste noi :

- „Țara Bârsei”, Brașov, An. I 1929 Nr. 1, 2 și 3. (Pentru serioasa ei redactare e o garanție numele redactorului *Ax. Banciu*) ; „Luceafărul literar și artistic”, Brăila, An. I, Nr. 1 (15 Sept. 1929).

A apărut :

LECA MORARIU

LU FRAȚI NOȘTRI

Libru lu Rumeri din Istrie
Cartea Românilor din Istria
Il libro dei Rumeni Istriani

cu 78 clișee și cu harta teritoriului istroromân

Susn'evita—Jeiăn 1928

Prețul 180 lei